

El relleu hispanoromà del Tossalets

PER PASQUAL BOIRA I MUÑOZ

El passat dia 15 d'abril, apareixia al diari "El Mediterráneo" un article de J.A. Abella que feia referència al relleu hispanoromà trobat al jaciment ibèric dels Tossalets en 1976, i que l'Ajuntament de les Coves va col·locar -crec que amb bon criteri- en l'antiga Font del Plorón, per tal que pogués ser conte, plat per tothom.

L'esmentat article no es referia a la important peça romana en el seu aspecte històric, sinó que denunciava els repetits actes de vandalisme que havia sofert i que havien portat l'Ajuntament de les Coves a prendre la decisió -crec que també encertada- de retirar-la per guardar-la en un lloc segur, cercar-ne un altre per mostrar-la al públic i on no fora objecte del vandalisme de certs grups de persones -civilitzades?- a qui és de suposar que importen ben poc els béns culturals que formen l'escàs patrimoni històric de les Coves de Vinromà.

En l'esmentat article, Abella, a més de denunciar uns fets que jo qualificaria de vergonyosos, comentava també que són molt escasses les referències bibliogràfiques en les quals es parla d'aquesta peça tan important, doncs bé, per tal d'assabentar tots els lectors/res de "Tossal Gros", m'he pres la llibertat de portar fins a aquestes pàgines l'article que Ferrán Arasa i Gil va publicar al butlletí núm. 6 (juny 1984) del Centro de Estudios del Maestrazgo (publicació que ja no s'edita) sobre l'esmentat relleu hispanoromà.

Hi ha altres referències sobre aquest relleu, que citaré per si de cas poden resultar d'interés a algú, tot i que, en síntesis, es diferencien poc de l'article de Ferrán Arasa.

E. Llobregat Conesa, *El Alto*

imperio (s. I a III)", Nuestra Historia II, p. 106, València, 1980.

L. Abad Casal, *La arqueología romana del País Valenciano: panorama y perspectivas*, I Jornadas de Arqueología de la Universidad de Alicante, p. 39, Elx, 1983.

L. Abad Casal, *El relieve romano de Coves de Vinromà* (Castellón), Revista Lucentum, V, p.119-136, Alacant, 1986.

Heus ací l'article:

"Aparegut a principis de segle en abancar el vessant sud del poblat ibèric existent en aquesta partida, on s'han trobat dues inscripcions ibèriques, fou trencat a maçades i aprofitant per a la construcció de la paret d'un bancal, on el vesqué D. Fletcher l'any 1976, conservant-se actualment en un jardí del poble a l'aire lliure. Recullit per E. Llobregat en 1980, qui destaca les seues característiques tardanes, apareix també citat a la recent síntesi de L. Adab sobre l'arqueologia romana en El País Valencià, qui creu que pot ser l'extrem en forma de timpà d'un cipus funerari, fent-hi una descripció més acurada de la peça i destacant-ne també el seu caràcter tardà.

Es tracta d'un fragment corresponent a la part central del frontó d'un monument, possiblement un mausoleu de tipus temple. És de pedra calcària grisenca del terreny, essent les seues mides 57 cm. d'amplària, 50 cm. d'alçada i 32 cm. de grossària. La seua cara anterior apareix finalment treballada, amb una sèrie de símbols en baix-relleu prou desgastats, mentre que la part de darrere només està desbastada. Els dos costats superiors estan decorats en la seua cara anterior per una motllura.

Per l'estat fragmentari de la peça només es conserven, parcialment retallades, la figura central i altra situada a la seua esquerra, però pot suposar-se l'existència d'una altra que ocuparia una posició simètrica i d'altres símbols d'inferior tamany als extrems que completarien la composició. A la part central, i situant l'eix de la composició, hi ha una corona de lloré (*laurea*) que amida uns 36 cm. d'alçada i té nugada al seu extrem inferior una ampla cinta, que es disposa simètricament als dos costats fent suaus plecs (*infulae*). A l'interior de la corona hi ha un bust que amida uns 24 cm. d'alçada, representant un personatge vestit amb toga i amb un cap de rostre imberbe i forma ovalada, amb pentinat en forma de casquet amb abundants rissos poc marcats; la línia de les celles sembla no tenir interrupció amb la del nas, fent una àmplia cavitat on hi són els ulls en forma d'ametla, per sota dels quals apareixen marcades unes profundes ulleres, possiblement representatives de l'edat del difunt, qualitat aquesta que no aconsegueixen manifestar la resta de trets del rostre. A la seua esquerra hi ha un altre bust que amida uns 32 cm. d'alçada, amb el cap cobert per un mantell (*pallium*), de rostre no tan arrodonit i una mica decantat cap a la figura central; els trets de la cara apareixen molt esborrats, particularment el nas i la boca, però poden distingir-se la continuïtat de la línia de les celles amb la del nas, els ulls en forma d'ametla i l'absència d'ulleres.

La peça podria pertànyer a un temple *in antis* amb pilastres. El perllongament dels dos costats superiors del triangle del frontó fins la seua intersecció amb l'inferior dona una mida aproximada